

נסויז'

(Nesvizh; פולנית: ניסביז', Nieswiez). עיירה בבילורוסיה, מדרום-מזרח לנבוגרודוק (Novogradok). בין שתי מלחמות-העולם היתה כלולה בפולין העצמאית. בספטמבר 1939 נכבשה, עם כול מזרח פולין, בידי הצבא האדום וסופחה לברית-המועצות. ערב המלחמה נמנו בנ' כ-4,500 יהודים. ב-27 ביוני 1941 כבשו הגרמנים את נ' ובמהרה הוקם בה יודנרט ובוצעו הרציחות הראשונות ביהודים. ראשון הנרצחים היה ר' אהרן לוין, מנכבדי הקהילה, שהוצא להורג על שהלך לקהילה הסמוכה כדי להכניס תינוק בבריתו של אברהם אבינו. ב-30 באוקטובר 1941 הוצאו להורג כ-4,000 מיהודי המקום, והנותרים, 585 במספר, הוכנסו לגטו. המחתרת היהודית בראשותו של שלום חולבסקי שהחלה לפעול לפני האקציה היתה המשכה של המחתרת הציונית מימי השלטון הסובייטי, והיא החלה באגירת נשק. צעירים שעבדו במחסני הגרמנים הבריחו נשק לגטו וחומרי נפץ הוכנו בתוך הגטו. אנשי המחתרת הקימו בית-ספר לילדי הגטו, וכן פעלו במסגרת 'ועד פועל של אגודות מקצועיות' – גוף ציבורי שהיודנרט היה חייב להתחשב בשיקוליו. תוכניתה של המחתרת היתה: להתקשר עם הפרטיזנים ולארגן בריחה ליער. למקרה של אקציית חיסול הכינה המחתרת התקוממות בגטו.

ב-17 ביולי 1942 נודע שבגטו הסמוך, הורודז' (Horodyszczce, Horodzey), נרצחו כול היהודים עד האחרון בהם. בעצרת אזכרה בבית-הכנסת לקהילה שהושמדה קרא נציג המחתרת להתגוננות. המחתרת החישה את פעולותיה בהכנת נשק קר ובחפירת בונקרים, וב-19 ביולי 1942 חולקו 46 הצעירים והכשירים לקבוצות לוחמות. תוכנית ההתקוממות היתה להצית ערימת קש שהיתה בגטו וכן להצית את הבתים, ובשעת קרב לפרוץ ליער. ב-20 ביולי 1942 כיתרו שוטרים בילרוסים את הגטו. בלילה הוצב מקלע בבית-הכנסת מול שער הגטו. משהודיע המפקד הגרמני שתיערך בגטו סלקציה, ובעקבותיה יישארו בחיים 30 אנשי-מקצוע חיוניים, הגיב המון יהודים בשלילה: 'אם לחיים – הגטו כולו. ולא – נתגונן'. הגרמנים פתחו באש והקבוצה הלוחמת בבית-הכנסת השיבה אש. היהודים הציתו את בתיהם, והתחוללו קרבות בין יהודים מתגוננים, בעיקר בנשק קר, ובין גרמנים ושוטרים. הלהבות אחזו ברחובות שמחוץ לגטו, ויהודים רבים ברחו אל היערות. רבים נהרגו בדרכים או הוסגרו בידי לא-יהודים.

קבוצת לוחמים של שלום חולבסקי הגיעה ליערות קופיל (Kopil) והיא ויהודים מגטאות אחרים יסדה את יחידת הפרטיזנים היהודים 'על-שם ז'קוב'. קבוצה אחרת בראשותו של משה דמשק הגיעה ליערות נליבוקי (Naliboki) וחבריה הצטרפו ליחידות פרטיזנים שונות. המרידה בנ' היתה אחת המרידות הראשונות בגטאות.

